

Informe relatiu al pluralisme informatiu dels mitjans de ràdio i televisió de Catalunya

Introducció

A partir d'una proposició no de llei presentada per tots els grups parlamentaris, el Parlament de Catalunya va adoptar la següent Resolució:

"El Parlament de Catalunya, d'acord amb la Llei 2/2000, del 4 de maig, insta el Consell de l'Audiovisual de Catalunya a elaborar un informe relatiu al pluralisme informatiu dels mitjans públics de ràdio i televisió de Catalunya i a presentar-lo a aquest Parlament en el transcurs del primer trimestre de l'any 2001." (Resolució 341/VI, BOPC núm. 115, pàg. 30).

La Llei 2/2000, del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, en el seu article 10, estableix com una de les funcions del Consell, **"emetre informe previ pel que fa als projectes i les disposicions de caràcter general relatius al sector audiovisual i les seves eventuais modificacions, i també elaborar informes i dictàmens a iniciativa pròpia o a instància del Parlament o del Govern"**.

La mateixa Llei defineix, en el seu preàmbul, que el Consell de l'Audiovisual **"és l'encarregat de vetllar pel pluralisme intern i extern dels mitjans (...)";** de la mateixa manera, li atribueix la funció **"d'assegurar l'observança dels principis del pluralisme polític, social, religiós, cultural i de pensament"** (article 10, apartat d).

La preocupació pel pluralisme en els mitjans informatius (singularment en els de titularitat pública) és un tema de reiterada preocupació entre professionals de la informació, responsables polítics i institucionals, protagonistes de la vida econòmica i associativa, i l'opinió pública en general. L'aparició dels mitjans audiovisuals en les condicions de monopoli va fer necessaris, un cop oberta la nova etapa democràtica, profunds canvis constitucionals i legislatius, entre els quals quedava, en primer terme, l'afirmació rotunda del principi fonamental del caràcter pluralista dels

continguts dels mitjans, juntament amb altres mesures encaminades a assegurar-lo, com poden ser el seu control parlamentari, l'establiment de garanties per als seus professionals o la regulació de la cobertura informativa de determinats processos, com ara les campanyes electorals.

Però el desenvolupament legislatiu d'aquest principi ha estat insuficient, ha deixat notables buits, i algunes de les seves institucions han quedat sense regular. Sens dubte, aquestes insuficiències estan a la base de les preocupacions que es donen a l'entorn d'aquestes realitats. Al costat d'això, els retrets sobre el partidisme en la presentació audiovisual de la realitat social i política, sobre la potenciació de determinats aspectes o, a la inversa, la marginació d'altres elements, intensifiquen el debat i transformen en polèmic allò que, en altres contextos, constitueix un terreny comú, compartit pel conjunt de les forces polítiques i de la societat civil.

Com es detalla al capítol primer d'aquest informe, ens ha semblat necessari examinar, de forma detallada i sortint del marc polèmic en què es situa la discussió, tant les opinions dels diversos sectors implicats (responsables polítics i associatius, directius dels mitjans, professionals, entitats, opinió pública), com la realitat objectiva, analitzant tots els programes informatius emesos durant un mes per les televisions i les ràdios d'àmbit territorial català, i una mostra de mitjans de caràcter local. Els resultats d'aquestes diverses exploracions es resumeixen en el cos de l'informe; la reproducció completa es presenta en els annexos que acompanyen aquest informe.

A la vegada, s'ha examinat el conjunt de la legislació existent, per determinar-ne els principis i criteris, i detectar els buits en la seva concreció legislativa; igualment, s'han analitzat les pràctiques vigents en altres països. Això permet tant examinar mecanismes previstos però no desenvolupats de manera específica al nostre país, com plantejar alguns mecanismes nous, de possible introducció entre nosaltres.

Finalment, es formulen un conjunt de recomanacions adreçades als diversos tipus d'operadors de mitjans audiovisuals, així com la proposta de mecànica operativa que adoptarà el Consell de l'Audiovisual de Catalunya en l'àmbit del pluralisme informatiu.

1 L'encàrrec rebut

L'estudi sobre el pluralisme informatiu en els mitjans audiovisuals de titularitat pública ha de començar per interpretar l'encàrrec rebut, definint la interpretació que en fa; i, en segon lloc, explicitant com defineix els conceptes que l'integren.

Per pluralisme informatiu entendrem el respecte al valor "pluralisme" en les informacions emeses pel conjunt dels operadors audiovisuals. És clar, per tant, que el pluralisme es mesura en termes de pluralisme intern, relatius al contingut de les informacions emeses, i no tant en termes de pluralisme extern, consistent en l'existència d'una pluralitat en l'oferta d'operadors audiovisuals, i els subsegüents mecanismes de competència entre operadors.

El terme "informatiu" mereix un aclariment, ja que entendrem que s'aplica, no només als programes declaradament informatius que s'emeten, sinó al contingut informatiu que els mitjans públics transmeten en la totalitat de la seva programació.

La informació de conjunt que es dona sobre la societat catalana no apareix només en els programes informatius estàndard, sinó en tota la programació, entenent que tots els programes construeixen, o reconstrueixen, una certa imatge del que és la realitat de la societat catalana. Encara que no hem examinat la totalitat de la programació emesa –fet que depassaria les possibilitats materials de recollida i anàlisi de la programació– creiem que aquest és un horitzó que no s'ha de perdre de vista.

Entenem, com a hipòtesi de partida, que el pluralisme informatiu consisteix en la capacitat dels mitjans de comunicació de representar un reflex fidel de la societat catalana, en tots els diversos àmbits que la integren. Ja hem fet esment de com la Llei creadora del Consell de l'Audiovisual es refereix al "pluralisme polític, social, religiós, cultural i de pensament". A la vegada, aquestes diverses dimensions es projecten en àmbits o a través de continguts variats: és

indubtable que els diversos territoris constitueixen unitats sense la presència de les quals seria difícil parlar d'autèntic pluralisme.

Per tant, la nostra hipòtesi de treball és la de considerar els mitjans públics com un **mirall** que reflecteix el que succeeix en la societat catalana; com més completa sigui aquesta presentació, aquest reflex, més presència tindrà la pluralitat real de les formes de viure i de pensar dels catalans. Per tant, la proximitat entre realitat i reflex és, si es vol dir així, una mesura del grau efectiu de pluralisme dels mitjans informatius.

Però els mitjans informatius són també, o poden ser, un **far**, una guia, una plataforma des de la qual es projecten imatges, desitjos, formes de viure i de pensar o, fins i tot, modes que esdevenen referències àmpliament compartides dins la societat i que, per tant, dibuixen, de forma voluntària o no, futures configuracions de la vida social. Mentre la funció "mirall" vol aproximar els continguts informatius a la realitat preexistent, la funció "far" més aviat mira cap al futur: dibuixa possibles línies-força de desenvolupament de la vida col·lectiva.

L'expressió "mitjans públics de ràdio i televisió de Catalunya" s'ha interpretat de la manera més àmplia a l'informe sol·licitat pel Parlament. El pluralisme real de la societat catalana s'expressa, no només a partir de la CCRTV, també en l'existència de mitjans públics de ràdio i televisió, vinculats al Govern central (canals radiofònics de RTVE, circuit català de TVE) o al món municipal (ràdios municipals, televisions públiques locals). Tots aquests mitjans, expressions del pluralisme real de la societat, generen un panorama informatiu global i, per tant, seria desequilibrador examinar-ne només un component.

A la vegada, l'anàlisi de la totalitat dels mitjans públics quedaria coixa si no s'introdueix, com a pedra de contrast, les pràctiques existents en els mitjans privats. Sense aquesta contrastació, l'examen dels continguts informatius dels mitjans de titularitat pública no cobraria la seva autèntica significació, ja que no podríem distingir entre allò que pugui tenir d'específic el comportament dels mitjans públics, i allò que pugui constituir un estil general, comú als diversos operadors públics i privats. Cal, però, tenir en compte que, en el moment de realitzar l'estudi, el ventall d'operadors privats d'àmbit català és molt reduït: no existeixen televisions privades d'àmbit català, el nombre de televisions locals privades

és molt limitat i les cadenes radiofòniques privades d'abast nacional són encara recents. En tot cas, i avançant-nos a les conclusions presentades, creiem que qualsevol proposta general d'ordenació i regulació del pluralisme en els mitjans informatius, ha d'incloure, també, previsions en relació amb els mitjans de titularitat privada. La fitxa tècnica de l'estudi pilot realitzat, que s'inclou en l'annex, enumera el conjunt de programes analitzats.

2 Els sentits del terme "pluralisme"

El terme "**pluralisme**" és una noció recurrent en la regulació dels mitjans audiovisuals en el món políticodemocràtic. Com a noció del món polític, el terme va aparèixer inicialment lligat a la dimensió religiosa: el Diccionari de Filosofia d'Oxford defineix pluralisme com "una situació caracteritzada per la multiplicitat de religions i/o de grups ètnics en un mateix Estat; o la doctrina que afirma que aquesta multiplicitat és una bona cosa".

La noció de pluralisme, traslladada al pla polític, afirma la legitimitat de l'expressió de totes les idees polítiques democràtiques, i la utilitat pública de la seva confrontació: del debat lliure surt una millor comprensió i, en últim extrem, la millor decisió col·lectiva. L'ideal de la democràcia deliberativa es fonamenta, doncs, de forma indispensable, en la lliure expressió i discussió entre una pluralitat d'idees, punts de vista i valors. Entès en aquests termes, i com afirma Sartori en un llibre recent (*Pluralismo, Multiculturalismo e Stranei*, Milà 2000; existeix traducció castellana publicada l'any 2001), "l'element central de la visió pluralista no és ni el consens ni el desacord, sinó la *dialèctica del dissen-tir*, un debat que en part pressuposa consens i en part accepta la intensitat del conflicte, però que no es pot reduir a cap d'aquests dos termes (...); això domestica el conflicte i el transforma en conflicte pacífic".

La pacificació del conflicte consisteix, en l'àmbit polític, en l'acceptació del principi d'alternança i, per tant, en la legitimitat que les diverses forces polítiques intentin persuadir els ciutadans de la validesa dels plantejaments de cadascuna d'elles.

El mateix es podria dir pel que fa a l'expressió de totes les varietats de creences religioses o de doctrines de pensament i, més enllà, en la presentació normalitzada de les

diferents pressions de la vida social i col·lectiva que es poden trobar en el context d'una societat lliure.

En el sector audiovisual, les arrels del problema es troben en els seus orígens: ràdio i, sobretot, televisió neixen a Europa en forma de monopoli públic, sota la dependència exclusiva dels respectius governs. La forta connexió entre radiodifusió i estructures polítiques de govern genera hàbits, tant entre els ciutadans com entre els polítics, i sobretot genera grans estructures burocratitzades, d'evolució lenta i complexa.

En aquesta situació, l'afirmació del principi del pluralisme es trobarà amb dificultats considerables, tot i que les tradicions i els valors predominants a cada país donaran una "coloració" particular al problema. I la situació esdevindrà més difícil a mesura que la utilització dels mitjans audiovisuals prengui un paper cada vegada més central en els debats polítics, i especialment en les campanyes electorals, per damunt de mitjans més tradicionals, com ara la premsa o les pròpies activitats dels afiliats dels partits polítics.

Es qüestionarà fortament, doncs, que els nous mitjans audiovisuals puguin satisfer els requeriments d'imparcialitat, professionalitat i correcció informativa definits clàssicament com els elements distintius del bon periodisme. Encara més: s'atribuirà als mitjans audiovisuals, i especialment a la televisió, una capacitat il·limitada d'influència social, de persuasió, de dissolució de valors i d'actituds, i de substitució per altres més superficials, més orientats a una pura visió mercantil de la vida social.

Davant aquests processos i aquestes crítiques, es reivindicarà el principi del pluralisme en una doble direcció. Per una banda, mitjançant el trencament dels vells monopolis audiovisuals, en donar entrada al sector a operadors de caràcter privat: el pluralisme **extern**, en augmentar l'oferta informativa, contribueix a fer possible un major pluralisme en els continguts. En una altra direcció, pluralisme **intern**, s'intentaran introduir mecanismes (especialment, però no només, en el sector públic) de control per donar accés als mitjans audiovisuals a totes les veus del panorama social i polític, i no només a aquelles que, des de posicions governamentals, dirigeixen els mitjans públics.

Ja hem indicat que entenem, com a definició operativa, metodològica, que el grau de pluralisme d'un mitjà es pot mesurar en termes de la proximitat que hi ha entre la representació que fa de la societat i la realitat social. Per va-

gues que puguin semblar aquests termes, i per complexa que aquesta operació de mesura de la distància pugui ser, creiem que aquesta referència és clara en termes operatius i que permet objectivar la discussió entorn del concepte.

Però la qüestió que es planteja és com es relaciona aquest valor del pluralisme amb altres valors igualment desitjats pel legislador i, en segon lloc, fins a quin punt aquest valor s'imposa per igual a mitjans públics i privats o si, al contrari, els mitjans públics tenen un "plus" d'obligacions en la presentació de la realitat social. En països com el nostre, on l'origen dels mitjans de comunicació audiovisuals ha estat el monopoli públic, l'aparició de mitjans de titularitat privada ha representat un increment en el grau de pluralitat de l'oferta audiovisual (pluralisme extern). Ara bé, aquesta major oferta no significa necessàriament un major pluralisme pel que fa als continguts de les informacions (pluralisme intern); d'altra banda, el limitat nombre d'operadors privats existents i el fet que (en el sector televisiu) siguin només d'àmbit estatal fan que la seva aportació a incrementar substancialment el grau de pluralisme a Catalunya en els continguts no pugui ser molt gran.

La coexistència entre mitjans públics i privats, doncs, condueix a examinar les pràctiques d'uns i altres, encara que sovint no siguin directament comparables, ja que els àmbits territorials en què es projecten no són idèntics (per la inexistència, a hores d'ara, d'operadors televisius privats d'àmbit autonòmic).

Finalment, no s'acotarà l'estudi realitzat al pluralisme polític, sinó que, en la mesura que les dades ho han permès, hem intentat incorporar a l'anàlisi la presentació feta pels mitjans informatius d'altres dimensions de la realitat social: religiositat, organitzacions socials o àmbits geogràfics constitueixen elements de la realitat, que no poden quedar exclosos d'un estudi com el sol·licitat pel Parlament.

3 Regulacions en altres països

Com és fàcil d'imaginar, la problemàtica del pluralisme informatiu en els mitjans públics es planteja de formes molt variades en els diversos països, fins i tot en aquells que ens resulten més propers culturalment o institucionalment. Aquesta disparitat respon a diferències entre els diversos marcs socials i polítics; a diferents estructures institucio-

nals; als diferents pesos del sector públic i privat en el paisatge audiovisual de cada país; i a l'existència de diverses "cultures" audiovisuals.

Amb més raó, no existeixen normes o criteris generals a escala europea, més enllà de declaracions de principis molt generals (com, per exemple, en la declaració aprovada pel Consell d'Europa el desembre de 2000 sobre les autoritats reguladores de l'audiovisual). De la mateixa manera, els estatuts de la Plataforma Europea de les Autoritats Reguladores (EPRA) prohibeixen a aquesta organització adoptar regles o orientacions de caràcter general.

Per tant, cal examinar les pràctiques i institucions existents a cada país per veure quina noció de pluralisme informatiu s'hi reconeix i quins són els mecanismes existents per a assegurar aquesta exigència. Creiem que es pot afirmar l'existència, en el context europeu, de quatre grans models que ens semblen particularment significatius per la seva proximitat a la nostra realitat i per la posada en funcionament de mecanismes i d'instruments ben diferenciats.

3.1 França

A França, una de les funcions primordials del Conseil Supérieur de l'Audiovisuel (CSA) és garantir el pluralisme informatiu. Durant una llarga etapa, la preocupació essencial ha estat assegurar el pluralisme polític, adoptant-se com a regla d'or la d'assegurar que el temps de presència atorgat en els programes informatius als diversos dirigents polítics estigui distribuït segons la regla denominada dels "tres terços": una tercera part del temps dels informatius queda reservada al Govern; una altra tercera part a la majoria parlamentària; i finalment, una tercera part als partits polítics d'oposició en el seu conjunt. Aquesta regla s'aplica a tots els programes informatius, tant en cadenes públiques com privades.

Recentment, el CSA s'ha interessat pel pluralisme territorial, establint regles sobre desconexions de caràcter regional de les diverses cadenes públiques i, el mes de febrer de 2001, pel pluralisme ètnic, examinant la presència de persones pertanyents a grups ètnics minoritaris entre els presentadors i artistes que apareixen a les televisions de caràcter general.

Aquesta activitat de seguiment per part del CSA es materialitza en informes mensuals adreçats a l'Assemblea Nacional, on es detalla el temps d'aparició de cada perso-

nalitat política a les diverses cadenes televisives durant el trimestre anterior. Les desviacions significatives respecte de la regla dels tres terços poden ser objecte d'advertiment públic i, en últim extrem, de sanció.

3.2 Portugal

En el cas de Portugal, el principi del pluralisme en els mitjans audiovisuals públics s'entén com el dret d'accés als mitjans (un temps específic d'emissió on els diversos col·lectius socials i polítics significatius puguin adreçar-se a la societat) i el dret de rèplica.

El dret d'accés es materialitza en l'existència d'un nombre important d'hores a l'any, durant el "prime time" vespertí, on es posa l'emissió al servei de les diverses forces polítiques (amb un escalat de temps rigorosament pautat en proporció als resultats electorals i el nombre de diputats elegits per cada força política) així com dels diversos col·lectius socials significatius (sindicats, patronal, associacions camperoles, etc.). La distribució d'aquest temps d'antena es basa en una negociació entre tots els implicats, realitzada sota la presidència i l'arbitratge de l'organisme regulador (Alta Autoridade para a Comunicação Social), que dona caràcter oficial i vinculant a la distribució pactada. Aquesta distribució, i les emissions que en deriven, són només obligatòries per a la ràdio i televisió públiques. En canvi, la durada de la presència dels diversos protagonistes polítics en els programes informatius no és objecte d'una regulació detallada, tot i que l'especial reconeixement i la protecció del dret de rèplica han conduït a una situació generalment acceptada.

Per dret de rèplica s'entén quelcom més que el dret de rectificació. Tot i que la regulació formal situa el dret de rèplica en l'àmbit de la rectificació d'informacions errònies, en la pràctica s'ha vingut parlant del dret de rèplica política, entès com la facultat dels partits d'oposició de poder comentar o respondre a les afirmacions formulades per membres del Govern, o pel mateix Govern.

El dret de rectificació s'instrumenta en termes molt similars als existents al nostre país (reclamació al mitjà de comunicació i publicació d'una resposta de durada i presentació sensiblement igual a la informació rectificada). Si el mitjà de comunicació en qüestió no atén la reclamació, l'assumpte passa a la jurisdicció de l'Alta Autoritat, que sentència en un període de tres dies.

3.3 Itàlia

El cas italià és significatiu, ja que trenca amb la regla de la proporcionalitat. La introducció, l'any 2000, de la denominada "condició igual" ("pari conditio") té com a objectiu donar a totes les idees i/o totes les forces polítiques les mateixes oportunitats de comparèixer davant els ciutadans. Es distingeix clarament entre els programes informatius diaris (on sí que s'han de respectar les proporcions de les diverses forces o famílies polítiques) i la resta de la programació de continguts polítics, com ara debats, tertúlies, informacions preelectorals, etc. En tots aquests programes, no es jerarquitzava el temps d'aparició de les diverses forces en funció de la seva implantació o representativitat, sinó que s'entén que el contrast d'idees s'ha de basar en les seves qualitats intrínseques i en el seu interès, sense que això es pugui encotillar en quotes temporals basades en resultats electorals previs.

Un segon element a subratllar és el fet que els operadors públics (RAI) i privats estan sotmesos a les mateixes regles, però que són aplicades per organismes diferents. Mentre que el seguiment del seu compliment per als operadors privats la fa l'Autoritat de Garantia de les Comunicacions, per a la ràdio i televisió públiques (RAI) és obra de la Comissió de Control Parlamentari; ambdós processos tenen lloc previ acord entre l'Autoritat i la Comissió Parlamentària.

3.4 Gran Bretanya

En el cas britànic, no existeix obligació dels operadors públics d'oferir temps d'emissió directament a les forces polítiques, o a cap altre col·lectiu. Operadors privats i públics (BBC) estan sotmesos a les mateixes regles, però no a través de les mateixes autoritats. La BBC és sota l'autoritat d'un Consell de Governadors, format per persones externes a la corporació; les televisions privades són sota l'autoritat de la Independent Television Commission, mentre que les ràdios privades estan vinculades per la Radio Authority. Totes elles, a la vegada, es remeten a l'autoritat de la Broadcasting Standards Commission, que elabora regles i criteris generals, i canalitza cap a les autoritats pertinents les queixes que pugui rebre, ja que no té, directament, cap facultat decisòria o sancionadora. En aquests moments (abril 2001), s'ha iniciat un procés d'aproximació entre les diverses autoritats audiovisuals brità-

niques, que pot acabar per conduir a la creació d'una autoritat única.

En tot cas, la BBC juga un paper capdavanter en la fixació i aplicació de regles i criteris aplicables a la delimitació de continguts en l'àmbit del pluralisme informatiu. Molt típicament, la BBC no té un codi o unes regles generals, sinó que el Consell de Governadors elabora uns "valors editorials", com a grans principis que han de guiar l'acció i la programació de la BBC, basats en la Carta fonamental (Charter) de la BBC. Aquests "valors" (amb nocions com ara imparcialitat, veracitat, independència, respecte a la intimitat, etc.) es tradueixen després en unes "orientacions als productors", que consisteixen en enunciats de tall molt genèric, encaminats a assegurar que els responsables de cada programa estiguin ben familiaritzats amb els valors i l'estil propis de la BBC. Així, la imparcialitat, el pluralisme o l'adequada presència de les diverses opinions són el resultat de l'acceptació, per part dels diversos nuclis implicats, d'aquells valors i criteris.

A la vegada, es donen instruccions molt precises, de tipus tècnic, com ara no utilitzar càmera lenta o accelerada a l'hora de mostrar personatges polítics, no editar els discursos o les preguntes que es pronuncien al Parlament, etc.

Aquesta breu revisió de les regulacions existents en altres sistemes mostra com, fins i tot en un nombre limitat de països relativament similars al nostre, les definicions de pluralisme utilitzades i els instruments encaminats a assegurar-lo són molt variables, subjectes a la influència de molts factors específics de la cultura i la política de cada societat. Però en tots els casos es pot apreciar l'existència de regles adreçades a assegurar la presència i la possibilitat d'expressió per part de totes les forces polítiques, restringir les possibilitats de pressions per part de les més grans o del propi govern, i donar veu als diversos col·lectius socials que puguin estar implicats en fets o problemes d'actualitat. Aquests objectius es persegueixen sense perjudici de l'existència de regles deontològiques específiques de la professió periodística o dels possibles estatuts de redacció (o document similar) de cada mitjà, i en cap cas tenen vocació de censura sobre els mitjans de comunicació, sinó que responen a la voluntat d'assegurar la millor informació possible per als ciutadans.

4 El marc normatiu espanyol i català sobre la noció de pluralisme informatiu

La Constitució Espanyola defineix el pluralisme polític com un dels valors superiors de l'ordenament jurídic (article 1), al costat, i al mateix nivell, que la llibertat, la justícia o la igualtat.

En un context democràtic, on el suport popular als diversos punts de vista polítics constitueix l'element clau en la legitimitat de l'accés a la representació política, la noció de pluralisme polític es correlaciona immediatament amb la de pluralisme informatiu, ja que és a través de la informació com el ciutadà pot formar la seva opinió i optar entre les diverses propostes que formulen les forces polítiques existents.

Probablement sigui la força d'aquesta connexió entre pluralisme polític i pluralisme informatiu el que explica un fet a primera vista estrany, com és que l'expressió "pluralisme informatiu" és pràcticament desconeguda en el nostre sistema jurídic i apareix només en el preàmbul de la Llei de Televisió Privada (10/1988), on es diu: "La finalitat de la TV com a servei públic ha de ser (...) contribuir al **pluralisme informatiu**, a la formació d'una opinió pública lliure...".

Una expressió semblant, "pluralitat informativa", apareix a la Llei 11/1991, d'emissores radiofòniques municipals: "...uns mitjans de caràcter local que amplii el marc de la **pluralitat informativa**".

Aquest principi no ha tingut majors concrecions legislatives, més enllà de la formulació utilitzada per l'Estatut de RTVE de l'any 1980, que, en el seu article 4, estableix:

"L'activitat dels mitjans de comunicació social de l'Estat s'inspirarà en els següents principis:

- a) L'objectivitat, veracitat i imparcialitat de les informacions.
- b) La separació entre informacions i opinions, la identificació de qui les sustenta, i la seva lliure expressió, amb els límits de l'apartat 4 de l'article 20 de la Constitució.
- c) El respecte al pluralisme polític, religiós, social, cultural i lingüístic.
- d) El respecte a l'honor, la fama, la vida privada de les persones, i tots els drets i llibertats que reconeix la Constitució.

- e) La protecció de la joventut i la infància.
- f) El respecte als valors d'igualtat recollits a l'article 14 de la Constitució."

Aquesta norma no vincula només els mitjans públics de titularitat estatal sinó que, pel caràcter bàsic de l'Estatut de RTVE, és també aplicable als mitjans de titularitat autonòmica. Això és especialment cert en el cas de Catalunya, per la remissió que fa l'Estatut d'Autonomia (article 16) a l'Estatut de RTVE. En particular, la formulació referent als principis inspiradors de la programació es troba redactada en termes idèntics a la Llei reguladora del tercer canal (article 5). De la mateixa manera, l'enumeració de les dimensions del pluralisme que fa l'apartat c) de l'esmentat article 4 de l'Estatut de RTVE es retroba en una llarga sèrie de normes, fins a arribar a la pròpia norma reguladora del Consell de l'Audiovisual de Catalunya.

Si entenem com a contingut essencial de la noció de pluralisme la proximitat entre realitat social i continguts informatius de la programació televisiva, encara cal parar atenció a una altra norma constitucional. Es tracta de la previsió feta a l'article 20, apartat 3, de la Constitució de 1978, que estableix :

"La llei regularà l'organització i control parlamentari dels mitjans de comunicació social que depenguin de l'Estat o de qualsevol entitat pública i garantirà l'accés a aquests mitjans dels grups socials i polítics significatius, respectant el pluralisme de la societat i de les diferents llengües d'Espanya".

Aquest article, que institueix l'anomenat **dret d'accés**, no ha tingut desenvolupament legislatiu posterior, exceptuant les previsions fetes per la Llei Electoral (LOREG) sobre l'atribució de temps de campanya gratuïts en els mitjans de titularitat pública a les forces polítiques que concorren a unes determinades eleccions. Com es pot imaginar, la principal dificultat rau en determinar els grups socials significatius i, fins i tot, en com determinar la significació dels diversos col·lectius socials.

En tot cas, dos elements s'hi estableixen amb claredat:

- Els mitjans de comunicació audiovisual de titularitat pública (sense distincions entre ells) estan, en tot cas, subjectes a **control parlamentari**.
- El **dret d'accés**, com a dret directament exigible pels "grups socials i polítics significatius", vincula només els mitjans de titularitat pública.

Més enllà d'això, les concrecions sobre el contingut exacte de la noció de pluralisme, sobre quines obligacions genera per als diversos operadors, o sobre com es pot concretar el dret d'accés, són un terreny inexplorat. Per exemple, la previsió feta per l'Estatut de RTVE sobre l'assignació semestral, per part del Consell d'Administració, d'hores de programació destinades a grups polítics i socials significatius (article 8, apartat k) no ha tingut gaire concreció. De la mateixa manera, l'accés d'entitats com els sindicats o les confessions religioses ha estat esporàdic i irregular. Podríem remetre a un nombre important de publicacions i estudis en aquest terreny, però esmentem només l'estudi global d'Artemi Rallo (Pluralismo informativo y Constitución Española, València, 2000), que recull una àmplia bibliografia i que ens legitima per dir que la materialització del principi del pluralisme informatiu o la instrumentació concreta, pràctica, del dret d'accés són, en el nostre sistema jurídic, matèries encara pendents de desenvolupament legislatiu, malgrat el seu reconeixement al text constitucional o a la norma bàsica constituïda per l'Estatut de RTVE.

Aquests dèficits legislatius són part d'un problema més ampli, que és el de la inadequació global de la normativa audiovisual a Espanya, tal com s'ha posat de relleu en anteriors informes emesos pel Consell de l'Audiovisual de Catalunya sobre les possibles transformacions en la legislació estatal sobre el sector audiovisual (emès a petició del Govern de la Generalitat) i sobre la noció de servei públic (emès a petició del Parlament de Catalunya). La legislació espanyola sobre l'audiovisual ha estat elaborada de manera fragmentària, sense una perspectiva global i amb freqüents contradiccions o incoherències entre les diverses normes vigents.

En aquesta línia, tant a efectes de la bona ordenació del sector, com també amb la voluntat d'incrementar els poders de la Generalitat de Catalunya, és desitjable, tal com aquest Consell ha posat de manifest en els dos informes abans esmentats, una revisió general de la legislació espanyola, encaminada a l'elaboració d'una llei general sobre el sector, que ha de revestir un caràcter efectivament bàsic, per deixar espai a un desenvolupament legislatiu suficientment ampli per part de les comunitats autònomes, i a unes facultats executives que estiguin en mans d'aquestes per evitar la paradoxa que decisions de caràcter pura-

ment tècnic i administratiu segueixin en mans de l'Administració central.

Tot i així, no cal esperar que es produeixi aquesta necessària revisió global del marc legislatiu general perquè Catalunya pugui regular de forma més orgànica, ambiciosa i posada al dia un conjunt de regles i instruments encaminats a assegurar que l'activitat dels mitjans de comunicació audiovisual (de titularitat pública, però també, encara que en diferent mesura, els de titularitat privada) respongui efectivament als criteris de pluralitat i imparcialitat establerts com a principis generals. De fet, la pròpia creació del Consell de l'Audiovisual de Catalunya és una prova d'aquesta capacitat legislativa de la Generalitat de Catalunya per innovar i desenvolupar el marc normatiu general existent.

Pel que fa als mitjans de comunicació propis de la Generalitat, la capacitat reguladora és una facultat evident, fins i tot pel que fa a la pròpia organització i estructura interna d'aquests mitjans. De la mateixa manera, els processos d'adjudicació de l'explotació de mitjans de comunicació de caràcter local (radiodifusió en modulació de freqüència i televisió analògica) avui existents, així com el possible desenvolupament de mitjans televisius d'àmbit nacional en el futur (televisió digital), mostren la possibilitat d'incorporar normes i criteris específicament referits al pluralisme informatiu, tant en les bases de les convocatòries dels processos d'adjudicació com en la resolució final d'aquests concursos.

Per tant, no sembla suficientment convincent l'argument que afirmaria que, en tractar-se de la regulació de drets, principis i llibertats de caràcter fonamental, la seva regulació només pot tenir caràcter estatal. Al contrari: precisament per l'absència de desenvolupament d'aquests drets, principis i llibertats en la normativa estatal, i per donar vigència efectiva als principis i valors reconeguts pel propi Estatut de RTVE, en allò que té de vinculant per a les comunitats autònomes, és oportú que el Parlament adopti regles específiques per a Catalunya. Com hem observat, per exemple, l'article 20, apartat 3, de la Constitució, es refereix estrictament a "la llei", sense distingir o limitar qui sigui el titular de la corresponent facultat legislativa, més enllà de l'existència d'una llei de bases de caràcter, òbviament, estatal.

En síntesi, els buits en l'ordenament jurídic espanyol es poden cobrir a partir dels propis principis establerts en la

Constitució i en molta de la normativa específica del sector audiovisual, inclosa la Llei de creació de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió, la legislació relativa a les ràdios municipals i la legislació sobre televisió local.

Pel que fa a l'àmbit estricte del pluralisme informatiu, aquest desenvolupament hauria de parar atenció, i regular de manera diversificada, un conjunt de mecanismes i d'instruments diferenciats, amb àmbits d'aplicació diversos, segons la naturalesa del mitjà (públic o privat).

5 La percepció de la societat catalana sobre el pluralisme informatiu dels mitjans

El grau de pluralisme efectiu en l'acció dels mitjans de comunicació no és només una qüestió de realitat objectiva (de la qual es presenten alguns resultats en el capítol 6), sinó també de **percepció per part dels diversos col·lectius referits**. Amb aquesta finalitat, s'han realitzat tres estudis: un **estudi d'opinió pública**, sobre una mostra representativa de la població de Catalunya (1.600 persones); una **enquesta per qüestionari**, adreçada a entitats representatives dels diversos àmbits de la vida social; i un seguit **d'entrevistes i reunions amb experts**, observadors, professionals, i representants de diversos col·lectius. En el volum d'annexos es reproduïxen, de forma abreujada, els resultats d'aquestes diverses aproximacions.

En les planes que vénen a continuació, es presenten de forma resumida els principals resultats obtinguts del nostre estudi. Remetem els lectors al volum d'annexos on es presenten els resultats detallats. S'han volgut resumir amb la màxima fidelitat les respostes obtingudes dels diferents col·lectius; **el Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) no comparteix necessàriament les opinions que es recullen en aquest capítol**, i que s'inclouen per tal de donar una informació tan àmplia i plural com ens ha estat possible.

A) Conclusions de l'estudi d'opinió pública encarregat pel Consell de l'Audiovisual de Catalunya

La credibilitat dels programes informatius dels diversos mitjans audiovisuals és qualificada pels enquestats d'una forma relativament bona, ja que en una escala "escolar", compresa entre un mínim de 0 i un màxim de 10, tots els

operadors obtenen qualificacions superiors a 5, és a dir, es mourien en la zona de l'aprovat alt. Cal observar que les qualificacions obtingudes pels programes informatius radiofònics són sempre més altes que els dels programes televisius, segurament com a conseqüència d'un públic radiofònic més fidelitzat que el públic televisiu. En segon lloc, i tant en ràdio com en televisió, les qualificacions de major credibilitat recauen en els mitjans de la CCRTV.

Pel que fa a la independència dels mitjans estrictament públics, en el seu conjunt, la percepció és més negativa. Considerats en el seu conjunt, es creu que són poc independents dels respectius governs, ja que en una escala d'independència de 0 a 10, la nota mitjana resultant és no més d'un 3,4. Es creu que estan sotmesos a influències en un 73,6 % dels casos, tot i que una proporció semblant (65%) opina el mateix dels mitjans privats.

Pel que fa al grau de pluralitat de la programació, la valoració torna a ser d'un "suspens" en termes escolars, tot i que amb una nota més alta (4,5).

Pel que fa a la seva qualitat com a reflex de la realitat social, els diagnòstics són més matisats. Utilitzant la mateixa mètrica compresa entre 0 i 10, és la dimensió cultural la que obté millor valoració (5,2), essent a més l'única que supera la nota simbòlica del 5. Poc per darrere (4,9) s'esmenta el pluralisme social, mentre el territorial i el polític obtenen qualificacions inferiors (4,5 i 4,3 respectivament).

L'atenció a programacions específiques s'ha de llegir contrastant-la amb la presència efectiva de cada tipus de programació. Així, és la programació cultural la que obté un major nombre de persones que s'hi declaren interessades (87%), per damunt dels esports (que són esmentats per la meitat exacta dels enquestats); tot i que aquestes respostes poden estar influïdes per una certa percepció d'allò que és "culturalment correcte" als ulls dels enquestats. La programació religiosa, en canvi, amb una presència efectiva molt baixa, atreu l'interès del 16% dels enquestats.

Pel que fa a les carències de la programació s'esmenta, en primer lloc, la reivindicació de més programes de continguts culturals (16% dels enquestats), seguida de la demanda de més programació específicament infantil i juvenil (13%) i documental (12%). Observem que un 26% de la mostra creu que hi ha poca producció feta a Catalunya en els mitjans públics.

Finalment, i en l'àmbit estrictament polític, prop d'un terç dels enquestats consideren que la presència de personatges polítics i d'informacions polítiques en els mitjans informatius és l'adequada, mentre que una proporció similar considera que n'hi ha molta. No semblaria, doncs, segons els enquestats, que hi hagi una percepció d'excés de presència dels protagonistes directament polítics.

Es constata doncs una percepció benivolent i poc crítica per part dels ciutadans, que pot respondre tant a una valoració bona de la situació dels mitjans audiovisuals, com a una certa resignació davant unes realitats considerades inevitables: el judici dur sobre la dependència dels mitjans públics respecte dels corresponents governs s'acompanya d'una valoració relativament bona de la qualitat dels seus programes informatius.

B) Conclusions del qüestionari adreçat pel cac a entitats, col·lectius i grups socials

Les principals conclusions que se n'extrauen són les següents.

Presència mediàtica/imatge mediàtica

Hi ha un cert descontentament per part de grups, col·lectius i entitats socials a l'hora de valorar la seva presència i la seva representació mediàtica als mitjans audiovisuals de Catalunya. Aquests sectors, en més de les tres quartes parts dels casos, creuen que estan insuficientment representats i que la imatge que d'ells s'ofereix, sovint, no coincideix amb la realitat. Una lleu majoria, el 53%, defensaria corregir aquest dèficit de pluralisme augmentant la seva presència amb la creació d'espais específics a la programació i incrementant la seva presència als informatius

Religió: presència

Sobre la presència de les religions als mitjans, els resultats els dona un aprovat just. La religió catòlica mostra percentatges propers al 22% i escaig entre la tendència que opina que està sobrepresentada i la que percep una certa infrarepresentació. En canvi, la meitat de les respostes a la variable "altres religions cristianes", en percentatges acumulats, el 52%, afirma que tenen poca o insuficient presència. Aquesta mateixa percepció és vàlida per al cas de la religió musulmana, amb un 57% dels casos i per a l'apartat d'altres religions.

Esports: presència

Hi ha unanimitat en considerar els esports, sobretot els anomenats esports de masses, com un tema massa present a les graelles de programació dels mitjans. El futbol, segons més de les tres quarts parts de les respostes, el 85%, està sobrerrepresentat.

A l'altre extrem, destaquen els resultats dels qui en més de la meitat dels casos, el 55%, creuen que la presència d'esports minoritaris és insuficient. Entremig, la presència d'esports com el bàsquet, el rugbi o l'hoquei, tot i que obtenen un aprovat alt, en xifres acumulades, els resultats es decanten entre el poc i l'insuficient quant a presència.

Edats: presència

En general, hi ha una tendència global a considerar que la representació que fan els mitjans de comunicació catalans dels diferents segments d'edat és suficient. L'aprovat es fa extensiu, doncs, a infants, joves, adults i tercera edat. D'aquest darrer grup d'edat destaca un canvi en la tònica general del suficient, si es tenen en compte els resultats acumulats dels percentatges, el 57%, que creuen que la programació específica per a la gent gran és poca o insuficient.

Sectors socials: presència

La majoria de les respostes recollides al qüestionari aproven amb un suficient la presència als mitjans del sector empresarial, el professional, i el d'altres ocupacions. En aquest apartat destaca el 64% que creu, en termes acumulats, que el col·lectiu dels aturats està insuficientment representat.

Ètnies: presència

Les respostes obtingudes suspenen la presència mediàtica de les diferents ètnies. Només la presència de l'ètnia magribina rep un suficient ajustat. De tota manera, en xifres acumulades aquesta tendència canvia i després de sumar els percentatges relatius, entre els qui pensen que la seva presència és poca o insuficient, el resultat final diu que el 42% troben que aquesta ètnia és insuficientment present a la programació dels mitjans. Aquesta tendència es confirma en el cas de les ètnies subsahariana, pakistanesa i gitana, que augmenten les xifres d'infrarepresentació. És rellevant el 61% de poca o insuficient presència, el

percentatge més elevat, que es dona a les ètnies gitana i pakistanesa.

Sexe: presència

Suficient és la magnitud extrema d'aquest apartat del qüestionari. Un suficient i un empat de percentatges del 67% pel que fa a la presència del sexe femení i el masculí als mitjans. El matís que sobresurt seria respecte al 12% que creu en termes acumulats que el sexe masculí està sobrerrepresentat per sobre del femení.

Cultura: presència

L'apartat dedicat a la presència de la cultura és un dels àmbits on queda palès de forma més destacada, amb un insuficient generalitzat, el dèficit de presència mediàtica. De totes les manifestacions culturals exposades només aprova, amb un percentatge del 53%, la variable dedicada a la presència del propi sector de l'audiovisual. Els percentatges més alts quant a poca o insuficient presència se'ls emporten sectors com la dansa amb un 79%, les arts plàstiques amb un 76%, el teatre amb un 61%, la literatura amb el 58% i la música en un 56% dels casos. La presència de la cultura catalana i la castellana també rep un insuficient. El 49% creu que la presència de la cultura catalana és insuficient mentre que el 46% creu que la presència de la cultura castellana també és insuficient.

Orientació sexual: presència

Les respostes obtingudes assenyalen en un 66% dels casos una presència mediàtica suficient pel que fa a la presència de l'orientació sexual heterosexual. En canvi, pel que fa a l'orientació homosexual, fins a un 45% opinen que es tracta d'un element insuficientment representat.

Territori: presència i absències

Aquest punt, juntament amb la presència de manifestacions culturals i de les diferents ètnies, és on, segons les entitats, grups i col·lectius consultats, es constaten més insuficiències. Respecte de la presència territorial als mitjans, es denota una marcada bipolaritat entre l'opinió que creu que la presència de la ciutat de Barcelona és excessiva, en un 56% dels casos, i la infrarepresentació de la resta del territori. La presència d'Espanya, d'Europa i del món obté, segons la mostra, una presència mediàtica suficient.

Si ordenem per poca o insuficient representació els territoris catalans, exceptuant la ciutat de Barcelona, les respostes mostren aquesta línia: en primer lloc, s'assenyala que les comarques de la Catalunya central i els Pirineus serien les d'una presència més deficitària, segons el 76% de les respostes; la segueixen de prop les comarques de Tarragona, amb un percentatge del 76%; a continuació les comarques gironines, que el 67% dels casos les considera sobrerepresentades; i, en darrer lloc, els barris de Barcelona, respecte dels quals només un 43 % dels enquestats considera que obtenen una presència escassa o insuficient.

C) Conclusions de les entrevistes amb experts i representants de diversos col·lectius socials

A manera de resum es poden consultar a l'annex d'aquest informe les opinions més significatives –transcrites literalment– que són el resultat de les trobades i les entrevistes que els consellers del CAC han mantingut amb representants del món acadèmic, professional, empresarial i sindical de Catalunya. Les opinions rebudes no mostren una perspectiva uniforme, sinó una àmplia varietat de punts de vista, que aquí es presenten de manera molt sintètica.

Conceptes diversos de pluralisme

En general, hi ha una coincidència d'argumentacions a l'hora de fer una definició del terme 'pluralisme', en tres aspectes centrals. El primer d'aquests aspectes és interpretar el pluralisme com un concepte enriquidor i positiu. El segon, remarca la necessitat de no excloure els mitjans de comunicació privats d'aquest discurs. El tercer element de confluència ve donat per la necessitat d'eixamplar la visió del pluralisme més enllà del pluralisme polític i tenir en compte la importància i la dimensió del pluralisme social. Atès que el pluralisme és un concepte polièdric i ple d'accepcions de totes les reflexions, com a conclusió final s'extrauen tres línies argumentals.

Pluralisme com un valor constitucional: La primera línia de reflexió entén el pluralisme com un valor i un principi constitucional inherent a drets fonamentals com la llibertat d'expressió, recollits a l'article 20 de la Constitució Espanyola. Normes i principis que, segons aquesta tendència, haurien d'acostar i reequilibrar el pluralisme i el lliure mercat, és a dir, fer extensiu el pluralisme als mitjans de comunicació de gestió privada.

Pluralisme com un mecanisme de funcionament: La segona línia de raonament entén el pluralisme, no com un dret dels ciutadans, sinó com un mecanisme de funcionament que els permet exigir un determinat producte als mitjans. Una exigència que esdevé prioritària si el producte prové dels mitjans de titularitat pública.

Pluralisme com un principi d'independència: La tercera visió analitza el pluralisme com un principi que garanteix la independència davant el poder polític. Aquesta teoria aplicada als mitjans de comunicació seria partidària de despoliitzar al màxim tots els òrgans de direcció dels mitjans per garantir una independència i una autonomia màximes i fer possible que es constituïssin en un poder propi.

Mitjans de comunicació i pluralisme. Objectius i dèficits

En el moment de reflexionar sobre els mitjans de comunicació són moltes les tendències que fixen, com a punt de partença previ, un model d'organització social per reflexionar sobre el paper dels mitjans. Una tasca que per a uns ha de ser el retrat fidel de la societat que els acull i, per a altres, un reflex mediatitzat de la mateixa realitat. En funció d'aquests plantejaments inicials es dibuixa el perfil del mapa dels objectius i dels dèficits que tenen els mitjans de comunicació audiovisual de Catalunya.

De les diferents converses, en l'apartat dels objectius, destaquen:

Mitjans de comunicació, mirall o guia de la societat? Darrere d'aquest interrogant es prioritza la necessitat de definir, abans que res, un model de país, a partir del qual dibuixar i analitzar el paper dels mitjans de comunicació i la seva relació amb la realitat. Una reflexió que es mou entre els límits i les possibilitats relacionades amb la interconnexió entre models de societat i models de comunicació de masses, entre la reciprocitat entre presència social i representació mediàtica i la seva retroalimentació compartida. Entre les opinions majoritàries avui es percep la realitat mediàtica més com un prisma que com un mirall de la pluralitat social.

Mitjans de comunicació i agenda. Com a resultat de la idea anterior i en un intent d'acostar i reequilibrar aquest diàleg entre presència social i representació mediàtica com un objectiu de màxima prioritat als mitjans, destaca com a element coordinador i principi rector el criteri del profes-

sional. Un criteri que es destil·la en el procés de selecció de la notícia en funció de l'agenda –mecanisme que fa possible la recerca de realitats socials plurals– i les rutines informatives de cada mitjà. Una selecció basada en criteris de professionalitat i independència que, en funció del seguiment del públic, determinarà la validesa dels resultats. Es tracta d'una selecció reflectidora de pluralitat.

Pel que fa al capítol dels dèficits, hi ha unanimitat a l'hora de destacar els mitjans de comunicació com a entitats mancades de pluralisme. Aquesta afirmació es troba fonamentada amb diferents arguments.

Mitjans de comunicació com a entitats deficitàries de pluralisme: És generalitzada la percepció que els mitjans audiovisuals de Catalunya són poc plurals i que hi ha una tendència excessiva a associar, conscientment o inconscientment, el pluralisme amb la representació política.

En una línia argumental més pragmàtica, la visió d'aquest dèficit generalitzat de pluralisme als mitjans tindria un origen econòmic originat per factors com la mercantilització de la notícia i la forta concentració del sector. Dos elements que incideixen en la uniformització cada vegada més accentuada del discurs dels mitjans de comunicació. Aquesta homogeneïtat dels continguts també caldria cercar-la, segons aquesta línia de reflexió, en la influència dels mitjans de comunicació privats i la seva incidència sobre els de titularitat pública.

Mitjans de comunicació com a entitats deficitàries de pluralisme territorial. La representació deficitària del territori és entesa, per unanimitat, com l'assignatura pendent de tots els mitjans de comunicació (vegeu punt 6, específicament sobre pluralisme territorial) i factor determinant que accentua les mancances pluralistes dels mitjans. Juntament amb el dèficit territorial, algunes opinions destaquen com un aspecte infrarepresentat mediàticament el dels diferents sectors i grups d'edat.

Pluralisme intern i pluralisme extern

Darrere d'aquesta distinció s'amaga una pregunta de fons: ¿L'estructura dels mitjans de comunicació condiona el pluralisme? En tots els casos la resposta ha estat afirmativa, encara que amb matisos. L'altre interrogant plantejat ha estat: Tant el pluralisme extern com l'intern, ¿són realitats objectivables? En aquesta segona pregunta rau bona part de la casuística entorn del tema que ens ocupa, sobretot,

en el moment de trobar respostes i solucions per garantir o regular la presència mediàtica de tots els sectors socials.

Mitjans de comunicació públics garantidors de presència mínima. Aquest posicionament es decanta amb rotunditat per defensar, en els casos on l'objectivació és complicada, que han de ser els mitjans de comunicació públics els que han de garantir una presència de mínims en la representació social.

Pluralitat de continguts, sinònim de pluralisme extern. A nivell més conceptual, el pluralisme extern, entès com a vies o canals emissors de continguts, està assegurat si l'oferta és variada, tot i que l'existència de multiplicitat de mitjans no és ni un sinònim ni una garantia de presència de pluralisme.

El pluralisme intern s'entén com un element que cal incentivar i sobre el qual recauen moltes de les explicacions que argumenten que el seu dèficit generalitzat és una de les causes principals que reverteix en la manca de pluralisme en el resultat dels continguts oferts pels mitjans.

L'estructura interna dels mitjans, condicionadora del pluralisme. De les converses es desprèn que cal incidir en aquest factor perquè el pluralisme intern fa possible una veritable independència del professional, la qual cosa reverteix en la qualitat i el prestigi del sector i hauria de permetre trencar rutines o lleis no escrites del funcionament intern dels mitjans. Així, doncs, el pluralisme intern s'hauria de reconèixer en primera instància en el mateix funcionament dels mitjans, en la seva estructura, abans que en els seus resultats.

El **pluralisme extern**, encara que no és l'objectiu d'aquest estudi, ha estat objecte d'algunes referències. En termes generals, és entès de tres maneres diferents:

– **Multiplicitat de mitjans com a sinònim de pluralisme extern.** Els qui analitzen el tema des d'una perspectiva qualitativa pensen que el pluralisme extern és aquella situació en la qual la concentració no impedeix l'elecció lliure del ciutadà. Es destaca la situació específica de Catalunya pel que fa a la diversitat de mitjans.

– **Multiplicitat de mitjans com a garantia implícita de pluralisme extern.** Els qui es decanten per una visió més aviat quantitativa: El sol fet que hi hagi una veritable diversitat de mitjans és sinònim implícit de pluralisme extern. Tot i això, ja s'ha apuntat anteriorment que si el pluralisme extern no va acompanyat d'una oferta variada dels contin-

guts, aquest pluralisme extern té, en la pràctica, poc impacte real.

- **Pluralisme social, sinònim de pluralisme extern.** Sense deixar de banda el tema dels continguts, hi ha una línia de reflexió important que subscriu que el veritable pluralisme extern és el que intenta recollir els diferents grups i col·lectius socials, més enllà dels grups polítics.

Pluralisme polític

Ha estat un dels punts més comentats d'aquestes trobades, potser perquè sovint el pluralisme s'associa inconscientment o per tradició al pluralisme polític. En aquest apartat s'han contraposat, novament, el pluralisme polític i el social, però també s'ha parlat insistentment de reformular el propi concepte de pluralisme polític, reivindicant el paper vertebrador de la política com a dinamitzadora del discurs i de la participació social. D'alguna manera, s'ha reivindicat el pluralisme perdut pel pluralisme polític en favor d'una 'partitocràcia' més preocupada per la lluita pel poder –tant intern com mediàtic– que per generar missatges socials multidireccionals, amb l'excepcionalitat de les campanyes electorals, regulades al seu torn per un sistema de quotes. D'aquest debat sobresurten les reflexions següents.

- **Pluralisme polític com a element de vertebració social.** Es posa l'accent en la necessitat d'ampliar el propi concepte de pluralisme polític més enllà dels mateixos partits i acostar-lo cap a la teoria del coneixement i el pensament social. En definitiva, entendre el pluralisme polític com un element transversal i vertebrador de la societat, i no com un discurs unidireccional i de poca repercussió social.

- **Influència de la 'partitocràcia' per sobre del pluralisme polític.** Aquesta idea enllaça amb l'anterior, ja que és una de les seves causes directes. Moltes de les opinions insisteixen a promoure la necessitat de cercar mecanismes per evitar que aquesta "partitocràcia" s'imposi al diàleg social i les polítiques públiques, i sigui possible establir missatges on totes les parts implicades hi tinguin cabuda, o el que és el mateix, acabar amb una certa tendència en la qual el pluralisme polític està mancat d'un missatge de traducció social real.

- **Pluralisme polític: quotes i campanyes electorals.** Per tradició, és difícil deslligar el pluralisme polític dels períodes i les campanyes electorals, com també es torna inevitable reflexionar sobre la regulació de la presència medià-

tica dels partits a través del sistema de quotes (vegeu apartat específic). Pel que fa a les campanyes electorals, ara com ara, gairebé tothom coincideix a dir que el sistema de quotes de pantalla és eficaç malgrat que no és aplicable a altres àmbits, com ara el social, pel fet de ser menys tangible –per tant, difícil de quantificar i mesurar– i d'un abast temporal superior.

Un altre element interessant han estat les reflexions fetes sobre la imatge mediàtica de la classe política i, per extensió de la política, una imatge que està condicionada per la mateixa idiosincràsia del mitjà, el qual sovint és identificat amb una tendència política concreta. Destaca l'aportació que evidencia una diferència accentuada del tractament dels polítics que es fa en els espais o programes informatius del tractament que reben en programes de ficció o en la resta de programació del mateix mitjà. Aquí la tendència sol ser més aviat poc positiva i més aviat deslegitimadora, potser causada per una manca de pluralisme respecte al format i els gèneres de programació. Destaca l'impacte bipolaritzador –i la seva conseqüent tendència a prioritzar majories absolutes– que han tingut les televisions privades sobre el discurs polític en períodes electorals.

- **Imatge dels polítics als mitjans de comunicació: imatge de respecte.** Segons un sector, a Catalunya impera una posició de respecte i 'fair play' sota la qual s'amaga una manca d'actitud crítica. Aquesta situació seria conseqüència de la mateixa idiosincràsia del país i de les característiques pròpies de la transició espanyola.

- **Imatge dels polítics als mitjans de comunicació: imatge deslegitimadora.** Per a un altre sector, la imatge que de la política, personificada en els polítics, transmeten els mitjans, sobretot en programes no informatius, és força negativa i sovint comporta una deslegitimació de la classe política del país.

Pluralisme social: realitat i realitat mediàtica

Si hem acceptat com a hipòtesi de partida que com més completa sigui la representació social als mitjans de comunicació més real serà l'existència de pluralisme informatiu, segons les opinions recollides es percep que el binomi realitat social-realitat mediàtica manté una relació més divergent que complementària. En l'apartat dels dèficits dels mitjans ja s'ha apuntat, com a tònica general, l'existència de veus que defineixen els mitjans de comunicació com a anti-

tats mancades de pluralisme social. Ja en un nivell centrat en l'oferta de les programacions, s'apunta la hipòtesi de potenciar una mena de pluralisme creatiu per reflectir la diversitat d'expressions culturals a través de la producció autòctona de programes de ficció que, alhora, podria contribuir a impulsar una veritable indústria audiovisual a Catalunya.

Pluralisme social i realitat mediàtica. Són molt poques les respostes que afirmen que els mitjans audiovisuals de Catalunya reflecteixen el teixit social del país. Pocs veuen una coincidència i un equilibri entre la realitat social i la realitat apareguda o representada als mitjans de comunicació. La tendència general deixa un cert regust de pessimisme respecte a la proximitat i el diàleg recíproc entre realitat social i realitat mediàtica. La gran majoria de les opinions està d'acord amb afirmar que la imatge mediàtica que de la societat fan els mitjans catalans s'ajusta molt poc a la realitat. Expressions com "realitat deformada", "excés de cofoisme" són freqüents.

El silenci: un element ple de significats. També, i des d'un punt de vista més ideològic, davant l'exclusió d'alguns sectors, s'addueix el poder esbiaixador i l'eloqüència del silenci, com un element distorsionador de la realitat. Caldria, doncs, trencar el tòpic segons el qual "allò que no apareix no existeix".

Com a via de solució es planteja una revisió de les estructures de funcionament dels mitjans de comunicació catalans, als quals se'ls retreu una visió centralitzadora i una estructura i uns objectius de funcionament molt semblants als dels mitjans estatals. Aquest replantejament es fa extensiu als mateixos professionals.

Pluralisme i territori

Ja s'ha apuntat que la representació territorial era un dels dèficits més destacats dels mitjans de comunicació catalans. Les argumentacions de totes les parts incideixen en el fet que el model territorial provincial no afavoreix la presència completa del territori català i encara desequilibra més la presència de zones com la Catalunya central o l'àrea metropolitana de Barcelona. Un altre aspecte que ha centrat la reflexió ha estat la tensió entre capital i perifèria, un factor molt discutit per sectors de fora de Barcelona i al qual atribueixen, entre altres aspectes, que la realitat comarcal només es prioritza quan es tracta d'esdeveniments folklòrics o luctuosos.

Pluralisme territorial subsidiari d'un model provincial.

En un substrat del discurs conceptual, algunes veus alerten de la dificultat d'assolir nivells òptims de presència territorial en el marc d'un model administratiu provincial, on predomina el centre davant la perifèria, excloent-hi parts del teixit comarcal dinàmiques, però mancades de personalitat territorial pròpia.

**Àrea metropolitana i Catalunya central: les grans obli-
dades.** Per a la majoria, l'àrea metropolitana de Barcelona i les comarques del Barcelonès i del Baix Llobregat, malgrat ser zones que concentren les tres quartes parts de la població, estan poc representades, i expressen que el seu teixit social i econòmic no té una traducció mediàtica, ni tampoc un teixit comunicatiu propi. En aquest cas, la proximitat d'aquesta zona a la ciutat de Barcelona juga en contra de la seva presència mediàtica.

A l'altre extrem, però per raons de llunyania, se situen els territoris de la Catalunya central.

Les desconnexions no equilibren el dèficit territorial. Tot i que, sobre el paper, les desconnexions podrien tenir un paper decisiu a l'hora d'equilibrar els dèficits en pluralisme territorial, moltes opinions, tot i destacar i valorar la seva funció, insisteixen de considerar-les insuficients tant en durada i abast, com en recursos econòmics i humans. Les respostes coincideixen a formular la necessitat de crear desconnexions d'abast territorial transversal i no provincial. Hi ha unanimitat de considerar que, en aquest sentit, la ràdio és molt àgil i menys deficitària que la televisió.

L'efecte centralitzador de la capital és esmentat sobretot per grups de fora de Barcelona. Si bé hi ha una certa tibantor sobre el predomini mediàtic de la ciutat comtal als mitjans, la majoria de respostes afirmen que és a Barcelona on es produeixen la majoria de les informacions; reconeixen alhora la manca de recursos econòmics per desplaçar personal, o bé addueixen criteris d'immediatesa en algunes **rutines de funcionament intern**, un posicionament que des de fora de Barcelona sovint és interpretat com una "manca de sensibilitat". També es reclama una pluralitat d'accents i variants dialectals als mitjans.

El paper dels mitjans de comunicació locals

La reivindicació d'espais de col·laboració entre les televisions locals i les nacionals és una demanda llargament reivindicada per oferir a l'espectador una televisió més des-

centralitzada i plural, dos elements que dibuixen l'objectiu de tota televisió local: la proximitat, que permetria un abaratiment dels costos de producció i obtenir una realitat territorial compartida i plural. Es destaca, també, la petició de formular una normativa per regularitzar el sector

Pluralisme lingüístic i cultural

La reflexió al voltant de la llengua i la cultura catalanes presentades als mitjans de comunicació és extensa i paral·lela, ja que tots dos conceptes formen part de la representació i de la imatge interioritzada d'una societat.

a) Lingüístic

Bilingüisme i monolingüisme. En aquest capítol es manifesta una bipolarització en els posicionaments. Per a uns, caldria repensar-se l'ús i el tractament de la llengua catalana als mitjans audiovisuals i apostar per la via del bilingüisme. D'altres reivindiquen el paper de la llengua catalana com a cohesionadora social i retreuen una presència excessiva de la llengua castellana, especialment en els programes que no pertanyen als serveis informatius.

L'ús del català no és sinònim de pluralitat lingüística. Aquest argument de contrast amb la idea anterior postula que en aquests moments el sector audiovisual de Catalunya és el que garanteix la llengua catalana. La normalització lingüística en els mitjans informatius podria no anar en el mateix sentit que la representació de la pluralitat social.

b) Cultural

Els arguments aportats en aquest apartat coincideixen a grans trets amb els formulats en referència al pluralisme lingüístic.

Confusió entre cultura catalana i cultura en català. Aquest element d'anàlisi transcorre paral·lel al debat bilingüisme-monolingüisme. Si bé és cert que, en aquest aspecte, és més complicat objectivar la cultura que la llengua, de les converses es desprèn una forta crítica sobre la política cultural centrada en paràmetres lingüístics i no en criteris de creativitat. Un mecanisme que sovint ha silenciats el mestissatge i ha enterbolit el mateix concepte de pluralisme.

Pluralisme cultural i cultura popular. Aquesta idea enllaçaria amb l'anterior. La mancança d'expressions cultu-

rals als mitjans o bé són excessivament locals o bé són esdeveniments o espectacles de masses. De la mateixa manera, un sector es mostra en desacord amb la manca de suport a la programació de les expressions culturals autòctones reivindicant espais en horaris competitius.

Regulació i legislació

Donada la dificultat per mesurar un tema polièdric com és el del pluralisme s'explica, potser, la poca disposició que hi ha a acceptar una legislació que vetlli pel respecte del pluralisme als mitjans. Hi ha una tendència general a proposar una regulació de mínims i a aplicar l'autoregulació professional com a garantidora de pluralisme, sota els auspicis d'organismes i entitats creades per vetllar per una presència mediàtica plural. Són pocs els partidaris d'un marc legal estricte per regular el pluralisme, mentre, en canvi, els seus defensors argumenten que serien mecanismes que protegirien el dret d'escollir de la ciutadania. La discussió general es planteja sobre si el sistema de quotes, pensat per evitar els excessos partidistes en períodes electorals, és vàlid per garantir una presència plural de la societat civil als mitjans. En definitiva, es discuteix sobre la necessitat de trobar paràmetres objectivables que es puguin aplicar per avaluar o regular de manera equitativa la presència social mediàtica.

a) Sistema de quotes

Quotes de pantalla en períodes electorals, model no vàlid per a altres representacions territorials. El sistema de quotes és entès com a element fonamentador del pluralisme, a banda de la regulació específica dels períodes electorals, ja que, tot i que es reconeix que no constitueix la fórmula ideal, ara com ara funciona com un element equilibrador. Aquest mecanisme no és, per a la majoria, aplicable a la resta de dimensions de la vida social.

b) Discriminació positiva

La discriminació positiva s'entén, de manera general, com l'equivalent del sistema de quotes aplicat al pluralisme polític. No hi ha gaires partidaris de fer una regulació estricta però sí que hi ha una tendència dominant a incloure el concepte en alguns aspectes de determinades garanties i a entendre la discriminació positiva com un element que cal potenciar i treballar també des d'àmbits educacionals. Per

a molts professionals, però, la discriminació positiva és un element encotillador de la llibertat d'expressió.

L'autoregulació

L'autoregulació, la independència i el criteri dels professionals dels mitjans, conjuntament amb la regulació pública són, segons l'opinió majoritària, els mecanismes adequats per promoure el pluralisme als mitjans de comunicació

Prevalença de la llibertat d'expressió en cas de conflicte. Es destaca la prevalença del principi de la llibertat d'expressió en cas de conflicte, tot i reconèixer que sovint no hi ha les condicions periodístiques idònies. Una idea original és la que proposa que siguin fundacions independents les que controlin i demanin explicacions públiques als mitjans en cas de conflicte.

Qui és plural, la informació o el periodista? Hi ha coincidència en la resposta a aquesta qüestió, en el sentit d'afirmar que la pluralitat mai no està en la informació sinó en el criteri del professional a l'hora d'elaborar i seleccionar les informacions recollides en les agendes dels mitjans. El pluralisme s'entén com el vehicle principal per garantir la resta de criteris periodístics. Independència i objectivitat són els criteris majoritàriament adduits. Cal crear les condicions necessàries per afavorir aquestes rutines de treball a l'interior dels mitjans, aprofundint en el seu propi pluralisme intern.

Llibertat d'expressió i pluralisme

Com ja s'ha apuntat, la llibertat d'expressió i el pluralisme són conceptes condicionats per les estructures de decisió.

Precarietat laboral, que repercuteix negativament en la qualitat i en el pluralisme. Sovint, la prevalença del criteri professional per sobre d'interessos i pressions polítiques i econòmiques es fa difícil, si es té en compte que el sector periodístic és un dels més afectats per la precarietat laboral dels seus professionals. Hi ha coincidència a assenyalar la incompatibilitat entre independència professional i precarietat laboral, a la vegada que hi ha unanimitat a l'hora d'assenyalar el sector periodístic com un dels sectors més castigats en termes de precarietat.

Preparació i capacitació dels periodistes. Aquest element està directament relacionat amb l'anterior. La manca de preparació i una implícita penalització de l'experiència, determinada per factors econòmics, repercuteixen en la

qualitat final de les informacions. Aquesta és una afirmació general que es fa extensiva als dèficits actuals en el terreny del pluralisme.

Necessitat i naturalesa d'un òrgan de control

En aquest darrer apartat, el comú denominador de les reflexions coincideix a subratllar la dificultat per trobar una fórmula general per regular el dèficit de pluralisme als mitjans. Destaquen dues tendències complementàries.

Consells d'Administració amb poder gestor i independència política. Hi ha un cert consens de partida que remarca la necessitat de despolititzar els consells d'administració i dotar-los de poder executiu propi. Així es proposa conduir els òrgans gestors de les empreses de comunicació cap a una major independència, amb poder de decisió, autònoms i deslligats del govern i dels canvis i de les contingències polítiques per aprofundir i potenciar el pluralisme.

Òrgans independents amb prestigi social. Paper del cac. Es dona també una visió consensuada respecte al paper central del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) com un òrgan independent i de prestigi. També es destaca, però, que aquest organisme no ha de prioritzar la coerció, sinó que ha d'actuar, sobretot, mitjançant la recomanació.

6 Les dimensions reals del problema: la diagnosi de les causes i propostes

La determinació del grau efectiu de pluralisme en els mitjans audiovisuals de Catalunya exigeix uns procediments de mesura molt precisa i detallada. D'una banda, i seguint la hipòtesi general establerta, s'ha gravat i processat tota la programació emesa pels diferents canals radiofònics d'àmbit supralocal i per les diverses cadenes de televisió. **Aquests resultats es presenten al capítol 8.** El detall d'aquesta comparació, realitzada tan enllà com ha estat possible, es presenta en el volum d'annexos.

A Els resultats de l'estudi pilot realitzat

El Servei d'Anàlisi de Continguts del Consell de l'Audiovisual de Catalunya ha realitzat un estudi pilot per verificar la qualitat de la metodologia disponible i per de-

terminar les necessitats que aquest tipus de seguiments regulars plantejarien. Aquest estudi pilot ha consistit en l'anàlisi de tots els programes informatius emesos per les desconexions de les televisions estatals obertes que es veuen a Catalunya, per la televisió pública catalana, per les emissores públiques de ràdio de caràcter nacional, i per una mostra de televisió local, durant el mes de febrer de l'any 2001, comptabilitzant les presències i els temps de durada. Els resultats complets de l'estudi s'inclouen en el volum d'annexos.

De l'estudi realitzat s'hauria de concloure que els informatius dels operadors de ràdio i televisió estudiats responen a tres característiques comunes: **política i futbol**, com a temes més freqüents, i un tractament predominantment "**oficialista**".

En l'avaluació dels resultats d'aquest estudi s'ha de tenir present, en primer lloc, el fet de tractar-se d'un mes en el qual els temes d'especial rellevància, definits pel mateix servei, van ser la immigració (tancada en una església de Barcelona), l'encefalopatia coneguda com de "les vaques boges" i la febre aftosa, amb el que això va comportar de protagonismes concrets i atribucions d'espai en els diferents informatius; i en segon lloc, el caràcter d'estudi pilot, per tant, limitat i aïllat en el temps, sense possibilitat de contrast amb tendències a curt i llarg termini, i sense que, per tant, se li pugui donar valor representatiu.

Les conclusions han de ser forçosament limitades a les pròpies característiques de l'estudi, sense voluntat de fer-ne una generalització massa ràpida, però considerant que l'actualitat definida pels tres temes d'especial rellevància no va aconseguir, en el mes de febrer, imposar-se informativament parlant a la resta de qüestions que hauríem de considerar "habituals" en els continguts dels espais informatius.

Futbol, immigració, sanitat i activitat política van ocupar els primers llocs en el rànquing de temps dedicat per les televisions als diferents temes durant el mes de febrer; mentre que a la ràdio l'ordre va ser el següent: activitat política, immigració, infraestructures, quedant allunyat el futbol, a causa del seu tractament específic en programes separats dels informatius generalistes.

També presenta diferències significatives la ràdio respecte de la televisió quant al temps i el territori. Mentre que a la televisió, el 73% del temps va estar dedicat a Catalunya, a la ràdio aquest percentatge va disminuir fins al 60%. I del

temps dedicat a Catalunya, la televisió va ocupar-lo en un 82% amb atenció al Barcelonès, mentre que aquesta comarca va concentrar a la ràdio només el 55,5% del temps informatiu català.

Institucionalment i políticament considerat, l'estudi del mes de febrer presenta una panoràmica clarament oficialista. El Govern de l'Estat, el Govern de la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona van gaudir d'una atenció especialment preferent a la televisió, tant en temps de notícia com en temps de pantalla i paraula, respecte de tots els altres actors polítics i socials. Tot i que el Parlament és objecte de programes específics a les cadenes públiques, cal destacar l'escassa presència del Parlament i la seva activitat (1 hora 21 minuts) davant el protagonisme del Govern i l'Administració autonòmica (21 hores, 42 minuts). És notòria l'atenció obtinguda pel FC Barcelona en el conjunt dels mitjans estudiats: el seu temps triplica el dedicat al Parlament i és superior al de qualsevol partit polític d'àmbit català.

Quant a les forces polítiques, és remarcable la major presència (més en la ràdio que en la televisió) dels grans partits d'àmbit estatal (PP, PSOE) per damunt dels partits catalans que, d'altra banda, presenten notables diferències quant a l'atenció de què van ser objecte en el període de temps estudiat. Aquestes diferències es constaten de nou quan es consideren els impactes potencials (en funció de l'audiència atribuïda al moment concret de la presència televisiva, segons les dades d'audimetria proporcionades per SOFRES) de l'aparició dels diferents subjectes polítics. Els tres primers noms de la llista són: Jordi Pujol (4,8 milions d'impactes potencials), Joan Clos (3,6 milions) i Artur Mas (2,8).

En els informatius genèrics es produeix, segons les pautes de l'estudi pilot, un relleu important de protagonistes; desapareixen, per regla general, els governants i apareixen l'església i la universitat. La presència del territori es compensa molt lleugerament.

Pel que fa al tractament periodístic de les informacions, tant en ràdio com en televisió, el caràcter neutre és àmpliament majoritari. El 98,5 de les 2.618 notícies de ràdio analitzades van obtenir la qualificació de neutres; a la televisió, de les 5.513 notícies, el percentatge va arribar al 99%.

Respecte a la condició de subjecte actiu o passiu d'un protagonista en la seva aparició o referència en un espai

informatiu, es detecta fàcilment la diferència entre televisió i ràdio: a la televisió, el protagonista pràcticament sempre és subjecte actiu, mentre que a la ràdio un actor pot aparèixer més com a subjecte passiu que com a actiu.

B Una diagnosi general

Si calgués resumir tot el conjunt d'informacions presentades fins ara, podríem dir el següent: majoritàriament es considera que existeix un dèficit de pluralisme en els mitjans públics de comunicació a Catalunya. Però aquest dèficit no es dona de manera homogènia a les diverses manifestacions de les pluralitats de la societat; i en molts casos no és percebut com de proporcions alarmants.

Detallant més, ens trobem amb el següent:

– La presència de les diverses **forces polítiques** en els programes informatius és, en línies generals, relativament proporcionada a la implantació electoral i social respectiva, però es produeixen ocasionalment notòries desviacions que multipliquen la presència de la força política majoritària, que té a la vegada responsabilitats de Govern. A la inversa, la presència de forces polítiques més minoritàries es veu freqüentment minimitzada o, fins i tot, ignorada. L'opinió ciutadana sembla donar, per descomptat, que els mitjans públics afavoreixen les forces polítiques dels respectius governs, les forces polítiques més grans; i les idees o valors que es corresponen amb els punts de vista "dominants".

Només en els períodes electorals, la supervisió de la Junta Electoral sobre els temps dels programes informatius, i sobre els espais cedits gratuïtament a les diverses candidatures, fa que la presència de les diverses forces polítiques deixi de ser polèmica.

– Encara que la noció de pluralisme social no està definida prou clarament, i que moltes de les dimensions que examinarem a continuació podrien també ser considerades com a manifestació de les varietats de la societat, podem entendre aquí pluralisme social com el resultat de presentar, dins la programació, realitats i experiències corresponents als diversos grups que integren el conjunt de la societat. Pendants d'una anàlisi més extensa i aprofundida, sembla clar el predomini d'imatges i realitats de les classes mitjanes urbanes, i de sectors juvenils, que coincideixen

amb els grups predominants dins les audiències televisives. Certs programes específics de televisió (com informatius no setmanals o alguns programes de no-ficció), tanmateix, s'han proposat constituir una exploració més àmplia de les realitats de la societat catalana.

– Des del punt de vista **territorial**, existeix una percepció generalitzada que el propi territori és poc present en els programes informatius. Però aquesta percepció és compartida per tothom: tant les persones dels territoris no barcelonins, com del cinturó industrial o de la pròpia ciutat de Barcelona consideren que només apareixen quan hi ha desgràcies noticiables, o com a escenari de l'activitat dels principals líders polítics. És a dir, els territoris apareixen només, o primordialment, com a escenari on es desenvolupa l'activitat de les institucions nacionals. Les diverses desconnexions territorials realitzades no semblen ser un remei, ja que es transformen en un producte de consum purament local, en un gueto sense projecció en la programació d'abast nacional.

– Des del punt de vista **religiós**, només té una presència clara, amb programació pròpia, la religió catòlica (encara que alguna experiència en l'àmbit local està obrint espais a altres confessions cristianes). La religió musulmana només apareix esmentada en el context de referències a la població immigrant, o a la política en el món àrab.

– En termes **ètnics**, es detecta clarament que la varietat ètnica de Catalunya apareix molt minoritàriament, i essencialment com un problema, no com una realitat quotidiana. La presència de personatges al·lògens en programes de ficció mereix ser subratllada, ja que suggereix més aviat una actitud voluntarista d'afavoriment de la integració i de la normalització de la presència d'aquest col·lectiu.

– Des del punt de vista **lingüístic**, un volum considerable dels consultats consideraria preferible que els mitjans públics utilitzessin les dues llengües oficials a Catalunya. Tot i així, es considera natural i desitjable que els mitjans públics, i en especial els de la CCRTV, utilitzin només el català, per la necessitat de contribuir a la normalització lingüística i per les característiques del sistema audiovisual català, on els mitjans de comunicació que utilitzen la llengua catalana coexisteixen amb una oferta en llengua castellana quantitativament més àmplia, fet que garanteix l'atenció a tots els públics. L'aranès planteja un problema diferent i molt més intens, que no es pot menystenir per ra-

ons només demogràfiques: sembla haver-hi un dèficit molt clar i important en la utilització de l'aranès en les desconexions específicament adreçades a la Vall d'Aran.

Val la pena observar la inclusió, en alguns mitjans locals, de programes informatius en llengües estrangeres, adreçats a nuclis de població flotant, turistes, etc.

– Des d'una perspectiva **cultural**, i deixant de banda l'aspecte estrictament lingüístic, les actualitats del sector tenen una considerable presència en la programació informativa. Altra cosa sembla succeir en el conjunt de la programació, especialment espais musicals, de ficció i cinema, on la indústria cultural nord-americana té un predomini visible. Així, apareixen pocs espais de producció europea. Internament, també es detecten buits en la presència de productes culturals fets a Catalunya, des de les més diverses sensibilitats. Seria diferent si passéssim de l'àmbit de les estrictes actualitats culturals al d'una voluntat més ambiciosa de capacitar suficientment els oients i espectadors per seguir i gaudir de produccions culturals d'alt nivell: la dimensió formativa dels mitjans de comunicació audiovisual, tot i quedar fora de l'abast estricte d'aquest informe, constitueix una dimensió d'enorme rellevància, caracteritzadora, en bona part, del servei públic a prestar.

– En l'àmbit de l'**esport**, i segurament pel seu paper clau en la captació i el manteniment d'audiències, es manifesta una hegemonia exagerada del futbol com a manifestació esportiva (segons estudis audiomètrics, deu dels quinze programes de televisió amb més espectadors l'any 2000 van ser partits de futbol), i del FC Barcelona com a protagonista essencial de l'actualitat. Tot i que esports més minoritaris tenen una presència creixent en la cobertura informativa, és indiscutible el paper central d'aquell esport, a la vegada que en la seva cobertura sembla donar-se una important exhibició de partidisme i de parcialitat per part dels mitjans informatius. D'altra banda, les magnituds econòmiques del fenomen futbolístic fan que la no-imparcialitat pugui tenir també conseqüències econòmiques importants.

– Finalment, el pluralisme **ideològic** (entès com quelcom diferent de les pures etiquetes de partits) és de més difícil diagnòstic, ja que no existeixen mesures de la difusió social de certes idees o valors. Des d'alguns sectors s'assenyala un predomini de l'anomenat "pensament únic". D'altra banda, en programes no informatius, com tertúlies,

debats, o fins i tot programes humorístics, s'assenyala també una presència predominant (i de vegades exclusiva) de certes visions oficials, criticant o, fins i tot, fent burla d'expressions o personatges representatius de les visions no oficials de la realitat. Aquest últim element és molt més cert de les ràdios públiques que de la televisió. En un registre similar, sovint el llenguatge no és neutral: la utilització de determinats adjectius per referir-se a certes realitats geogràfiques, per exemple, expressa clarament valors i preferències ideològiques que, de no contrastar-se, acaben per generar una visió esbiaixada de la realitat.

Aquestes tendències s'han d'interpretar com a tendències generals, que es manifesten amb variacions en els diferents mitjans públics de Catalunya. Així, el món de la ràdio local constitueix un sector enormement heterogeni, on coexisteixen pràctiques de moltes menes. Per la seva pròpia naturalesa, molt propera a la realitat de la seva audiència, cobreix molt bé les pautes territorials; però, per la mateixa raó, està molt més subjecta a la dependència de les autoritats polítiques. De la mateixa manera, els diversos mitjans de la CCRTV manifesten situacions diferenciades, amb pautes no coincidents, havent detectat accents més crítics pel que fa a l'oferta radiofònica que amb referència a les programacions televisives (que, però, no queden lliures de retrets).

C Factors explicatius

Quins serien els factors explicatius d'aquests dèficits de pluralisme en l'activitat dels mitjans públics catalans? Òbviament, no es pot parlar d'una única causa com a factor determinant, sinó de la concurrència de factors diversos, que juguen el seu paper. Aquests factors es combinen en dosis diferents segons mitjans i segons àmbits temàtics, i no és fàcil destriar el pes relatiu de cadascun d'ells; d'altra banda, fins i tot els diagnòstics posen més èmfasi en un o altre factor també en funció de percepcions, punts de vista i interessos diferents, que fan difícil una determinació purament objectiva. Però sembla clar que cal esmentar, com a mínim, els següents elements.

a) La designació governamental dels directius dels mitjans públics i la seva revocabilitat situen els mitjans públics en una òrbita política determinada, variable segons la institució de què es tracti (Generalitat, diputacions, ajuntaments).

b) A partir del nomenament dels directors, la cadena de designació dels integrants de la línia directiva de cada mitjà pot reforçar aquesta coloració política, la qual cosa es projecta sobre els continguts i la línia informativa (i de programació més general) del mitjà.

c) L'existència de pressions directes sobre directius i professionals sembla ser una realitat tangible. Encara que no sigui freqüent, la possibilitat que es doni penja permanentment sobre els directius i professionals, de manera que sembla versemblant imaginar que els col·lectius professionals internalitzen les preferències de les respectives direccions, anticipin les seves possibles reaccions i exagerin el seu zel.

d) Les formes de finançament i el propi volum del finançament condicionen les possibilitats d'una informació efectivament pluralista. Parar atenció a totes les dimensions de la realitat social, tenir temps i recursos per cobrir-les adequadament, i assegurar un tractament complet i equilibrat, pot ser més costós que un tractament ràpid, expeditiu i basat en un nombre reduït de fonts. D'altra banda, la dependència excessiva dels ingressos publicitaris o la necessitat de recórrer a crèdits o avals (que requereixen l'acord de l'autoritat política corresponent) poden determinar una posició de feblesa que exposi els directius a veure's condicionats en la seva activitat.

e) La capacitat de resistir a les pressions serà més important com més assegurada estigui la independència i la professionalitat dels directius i professionals. En aquest sentit, la creixent precarietat laboral i inestabilitat en els mitjans públics audiovisuals (especialment intenses en l'àmbit local) afebleix la independència dels professionals i els fa més susceptibles a acceptar de manera acrítica orientacions o pressions indegudes. L'existència d'instruments de protecció de la independència dels professionals (com ara estatuts de redacció o similars) és encara molt excepcional.

f) Les pautes de reclutament i formació dels professionals poden tenir també la seva importància. No es tracta tant que es doni una selecció "política" dels informadors, sinó que, per les seves característiques sociològiques (generació, sexe, lloc d'origen, etc.), siguin portadors de certs valors i actituds, o prestin més atenció a determinats aspec-

tes de la realitat, amb un relatiu oblit d'altres. Pot haver-hi així una "ideologia espontània" de cada mitjà, que funcioni amb independència de l'existència o no de pressions sobre els informadors.

g) La fixació en l'audiència, mesurada en termes només quantitatius, pot agreujar pautes de sobrerrepresentació de certes realitats o de menysteniment d'altres, ja que condueix al fet que els diversos mitjans en concurrència es diferenciïn poc entre ells, i tendeixin a satisfer les aspiracions i les preferències de les mateixes majories socials, accentuant la invisibilitat (o marginació) de fets o experiències minoritaris. El mateix es dona pel que fa al predomini d'uns gèneres o formats de programació similars, amb poc espai per a la innovació i la diversitat. Això, a més, tendeix a reproduir-se de manera amplificada, ja que "allò que no apareix, no existeix", entrant en el que s'ha denominat una "espiral de silenci".

h) La coexistència de mitjans audiovisuals públics d'abast nacional i d'abast local ha plantejat un problema específic però singularment agut, com és el de la inexistència de mecanismes regulars de cooperació entre uns i altres. Aquest dèficit de cooperació, a més de generar costos més elevats (en no compartir fonts d'informació, recursos, etc.), s'ha vist incrementat per l'adopció d'estratègies "competitives" entre uns i altres mitjans, depenent dels colors polítics respectivament dominants.

i) Finalment, l'absència de controls efectius ha generalitzat la percepció que certes pràctiques són dominants i, per tant, legítimes. Mentre els mitjans locals es troben amb la problemàtica d'una legislació fragmentària i inadequada, i d'una regulació amb prou feines incipient, els mitjans de la CCRTV han basat els seus esquemes en la reproducció de les previsions de l'Estatut de RTVE que, com hem mostrat anteriorment, es basen en un model que no es correspon a les realitats i exigències actuals.

7 Línies de propostes de revisió

L'enumeració de l'anterior capítol potser no és exhaustiva, però creiem que inclou la majoria dels elements rellevants per explicar els dèficits en el pluralisme informatiu dels mit-

jans audiovisuals de titularitat pública a Catalunya, tal com ens han estat presentats per les diverses fonts entrevistades. En tot cas, serveix per mostrar que no pot haver-hi una solució única i expeditiva als problemes detectats, i que no es pot creure que una sola eina sigui suficient per a la millora de la situació. La defensa i la promoció del pluralisme, enteses com la pràctica encaminada a donar veu i presència a la totalitat de les formes d'expressió existents en la societat, requereix posar en marxa una varietat de recursos i d'instruments, adreçats a diferents col·lectius i estaments.

Entre aquests recursos, l'examen de la legislació catalana, espanyola i d'altres països europeus, porta a suggerir la pertinència del que s'exposa a continuació:

a) L'assegurament de la presència, en els programes informatius diaris, de les diverses forces polítiques, mitjançant informacions objectives i imparcials sobre totes elles de durada proporcionada (la qual cosa no vol dir estrictament proporcional) a la respectiva implantació electoral i institucional en l'àmbit territorial corresponent al mitjà en qüestió. Tot i que es pot considerar una proposta que tendeix a reproduir l'estat de les coses, es tracta d'un criteri clar i objectivable.

b) La garantia del dret d'accés dels grups socials més rellevants. Això constituiria un dels elements més típics de la funció de servei públic. El temps d'intervenció s'atribuiria a determinats grups socials, en funció de la seva implantació social, representativitat, etc., i atenent també a consideracions d'actualitat (com, per exemple, sindicats i patronals en moments d'importants negociacions col·lectives, etc.).

c) La presència de la diversitat de forces polítiques i col·lectius socials rellevants en els programes informatius no diaris (debats, etc.), com a mitjà de contribuir a la formació de l'opinió pública. En els períodes interelectorals això constituiria una funció pròpia del servei públic, mentre que en els períodes preelectorals s'estaria a les disposicions de la legislació electoral.

d) En alguns països es considera que la presentació a l'opinió pública d'una iniciativa significativa en termes de política nacional (o local, si es tracta dels mitjans municipals), part essencial de l'acció política de govern, ha d'anar im-

mediatament seguida de la possibilitat de la formulació de propostes alternatives per part de les diverses forces polítiques. Es tracta del denominat "dret de rèplica política" davant declaracions significatives o iniciatives importants per part dels governs. Tot i que aquest dret no està reconegut en el nostre ordenament jurídic com un dret exigible, sens dubte és una manifestació significativa del principi del pluralisme polític pel que fa a l'activitat informativa.

De la mateixa manera, tot i que els mitjans de titularitat privada quedaven fora del nucli central de l'encàrrec formulat pel Parlament, l'estudi realitzat ens ha persuadit que la seva importància, el seu previsible creixement relatiu en el futur immediat i, el fet que la radiodifusió (sigui quin sigui el seu suport tècnic) tingui un caràcter de servei públic, fan desitjable que també els mitjans privats hagin d'atenir-se a certes regles en l'àmbit del pluralisme informatiu, a les quals s'hauria d'arribar per la via de l'autoregulació, o per l'assumpció de compromisos de pluralisme establerts en els concursos públics.

Un segon conjunt d'elements, d'importància cabdal, però no regulables des del dret, té a relació amb les percepcions i les pautes de comportament dels diversos actors que actuen en el procés informatiu. Tota modificació legislativa serà insuficient si no es modifiquen en paral·lel actituds, expectatives i estils de comportament, en una línia de reconeixement de la imparcialitat i la neutralitat com a requeriments fonamentals de l'activitat informativa, i sense el reconeixement que els continguts de les emissions informatives han de produir una imatge de la societat on la societat es pugui reconèixer ella mateixa, sense distorsions ni discriminacions. És, per tant, necessari també un canvi cultural; i tot i que aquest tipus de canvis no es poden establir per decret, cal retenir aquest element a l'hora d'establir propostes de caràcter normatiu.

8 Conclusions, propostes i recomanacions

A partir del reconeixement que el nostre sistema constitucional i jurídic dona al **principi del pluralisme informatiu** i dels estudis realitzats pel CAC en aquest informe, es pot establir pel que fa a l'expressió del pluralisme real i a la percepció que en tenen els ciutadans, les entitats socials i els experts consultats, que el grau de pluralisme efectiu és limitat.

Els mitjans públics tenen reconeguda per part dels ciutadans una notable credibilitat informativa que els converteix en instruments d'una gran influència social. El fet que aquests mitjans públics no arribin a recollir i expressar amb fidelitat allò que succeeix a la societat respon a un **conjunt de causes**, que no es poden reduir a un sol factor.

Tot i que les tecnologies existents encara configuren un espai radioelèctric escàs i una oferta audiovisual predominantment de tipus generalista, la introducció de tecnologies digitals (amb el que pugui representar d'increment de l'oferta i de desenvolupament de canals televisius temàtics) obligarà a plantejar la qüestió del pluralisme informatiu en termes diferents.

D'altra banda, el Consell de l'Audiovisual de Catalunya és majoritàriament percebut com l'eina adequada que ha de permetre corregir les deficiències observades en els mecanismes de control del pluralisme.

La distància entre uns principis generals unànimement compartits i unes realitats pràctiques qüestionades ha de ser coberta mitjançant l'acceptació d'un conjunt de criteris i de propostes operatives.

Com a **criteris generals** rectors de l'acció i la programació dels operadors audiovisuals, en l'àmbit del pluralisme informatiu, proposem els següents:

1 Els mitjans de comunicació de titularitat pública pertanyen al **conjunt de la ciutadania** del respectiu àmbit territorial, i la seva justificació essencial és el servei a aquests ciutadans.

2 L'actual regulació dels mitjans audiovisuals de titularitat privada els assigna funcions de servei públic i, en conseqüència, estableix el mecanisme de la concessió per a l'accés a la gestió. Per tant, cal **arbitrar solucions equilibrades entre els legítims interessos empresarials dels titulars privats i les consideracions d'interès públic** i, entre d'altres, de pluralisme informatiu.

3 La **professionalitat** dels qui treballen en els mitjans audiovisuals és un dels principals mecanismes asseguradors de la qualitat i del pluralisme del seu contingut. Però seria un argument corporatiu creure que la mera atenció a criteris de professionalitat exigents és una garantia suficient de la pluralitat informativa.

4 El paper d'una **autoritat reguladora**, de cara al compliment de les funcions que la Llei 2/2000 atribueix al Consell de l'Audiovisual, ha de ser, primordialment, el d'impulsar

l'adopció de bones pràctiques per part dels mitjans, impulsant mecanismes d'autoregulació, i el d'informar l'opinió pública, el sector professional i les autoritats públiques sobre els complimentos o les mancances que es puguin observar, sense perjudici del recurs a l'activitat sancionadora en els supòsits previstos per la llei.

Aquests criteris generals poden concretar-se en un conjunt de **recomanacions**, adreçades tant als poders públics com als operadors audiovisuals, i de **compromisos d'actuació** del propi Consell de l'Audiovisual, com a autoritat reguladora encarregada per llei de vetllar pel pluralisme informatiu en els mitjans de comunicació.

Pel que fa als mitjans de titularitat pública

1 La constitució i organització de mitjans audiovisuals de titularitat pública ha d'estar presidida per criteris d'ampli consens polític, social i professional. Donades les facilitats de l'actual ordenament jurídic per a la creació de mitjans públics, és preferible la creació de mitjans directament gestionats pel sector públic al patrocini públic de mitjans de titularitat privada.

2 El finançament dels mitjans públics haurà de quedar reflectit de forma completa en els pressupostos de la institució titular, i haurà de ser suficient per evitar que una limitació econòmica condicioni la dedicació professional i el desplegament tècnic que són exigibles per al compliment del pluralisme informatiu.

3 La designació dels membres dels consells d'administració dels mitjans de titularitat pública ha de basar-se en criteris d'imparcialitat i professionalitat i en mecanismes d'ampli consens en el si de l'organisme institucional de major i més directa representació ciutadana (Parlament de Catalunya, Ple de l'Ajuntament, Ple de la Diputació provincial).

4 La concreció i desenvolupament de les orientacions de pluralisme contingudes en el Mandat Marc de Servei Públic, que haurà d'aprovar el Parlament, ha de ser establerta pels consells d'administració de cada mitjà, en la línia de les recomanacions aquí formulades, i prendrà la forma de contracte-programa que correspon aprovar a l'organisme institucional representatiu de referència

5 La selecció dels professionals de plantilla de cada mitjà ha de basar-se en els principis de mèrit i capacitat, i realitzar-se mitjançant convocatòria pública, degudament anunciada.

6 Les condicions laborals i les possibilitats de desenvolupament professional dintre del propi mitjà han d'establir-se de tal manera que s'assegurin les condicions que permetin la completa professionalitat dels informadors i la més alta qualitat del servei.

7 Les relacions entre els informadors i els protagonistes de l'actualitat (siguin polítics, representants socials, dirigents esportius, etc.) han de basar-se en criteris d'independència, de respecte recíproc i de rebuig a qualsevol intromissió.

8 L'activitat informativa dels mitjans públics ha d'estar guiada per una permanent vocació de contribució a la formació d'una opinió pública informada, madura i exigent.

Pel que fa als mitjans de titularitat privada

1 L'existència de mitjans de titularitat privada és un requeriment derivat dels drets i les llibertats establertes per la Constitució i l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, i de la resta de l'ordenament jurídic. La seva existència i la seva independència defineixen el pluralisme extern.

2 En tant que la seva pluralitat és, precisament, una de les garanties del pluralisme extern, l'estructura accionarial dels operadors i les seves connexions amb altres empreses ha de ser de coneixement transparent. Una transparència que ha de permetre actuar per evitar les situacions d'abús de posició dominant.

3 Tenint en compte que la legislació vigent estatal atribueix als operadors de titularitat privada funcions de servei públic, cal que assumeixin obligacions pel que fa al pluralisme informatiu.

4 En particular, han d'existir, a l'interior dels mitjans de titularitat privada, mecanismes que garanteixin els drets dels professionals. Les condicions laborals dels informadors, igualment, han de permetre una situació professional normalitzada. Els "estatuts de redacció" són un instrument adequat per a la fixació i concreció d'aquests principis.

5 L'adjudicació de la gestió de freqüències de ràdio i televisió a operadors privats hauria de tenir en compte, com un dels elements a valorar, els compromisos concrets assumits per cada operador en l'àmbit del pluralisme informatiu.

Compromisos d'actuació del cac

Pel que fa als mecanismes concrets per assegurar l'observança dels principis de pluralisme polític, social, religiós,

cultural i de pensament que la llei li atribueix, el cac seguirà la programació dels diversos operadors atenent els indicadors següents:

1 Presència de les diverses forces polítiques en els programes informatius diaris emesos per cada operador, així com qualitat i imparcialitat de les informacions ofertes. L'horitzó general és el de l'adequació entre el temps d'informació dedicat i la presència electoral i institucional de cada força política en l'àmbit territorial corresponent al mitjà, en condicions d'emissió (horaris, audiència, tipus de programa) comparables, però no necessàriament una proporcionalitat simple, que podria ser contrària a criteris estrictament professionals.

2 Temps d'antena atribuït, en els termes que la llei defineixi, als diversos grups socials significatius (en el sentit més ampli possible i, per tant, entenent com a tals organitzacions sindicals i patronals, entitats ciutadanes, confessions religioses, grups culturals, etc.) a l'escala de l'àmbit territorial corresponent al mitjà.

3 Presència de les diverses forces polítiques i socials rellevants en l'àmbit territorial corresponent al mitjà, en programes informatius no diaris (debats, tertúlies, etc.), com a mitjà de contribuir a la formació d'una opinió pública ben informada.

4 El seguiment per part del Consell de l'Audiovisual de Catalunya es materialitzarà en informes periòdics adreçats al Parlament de Catalunya, cobrint un període de temps suficientment llarg (de l'ordre dels tres mesos com a mínim), i abraçant els diferents aspectes del pluralisme informatiu examinats en aquest informe. Cada operador públic haurà de difondre els resultats d'aquest seguiment relatius a la seva pròpia programació.

5 En tant que no s'hagin establert per llei de forma més detallada, el cac instarà els diversos operadors públics a adoptar criteris que facin operatius el dret d'accés per part dels grups socials significatius i el dret de rèplica. Aquests criteris es fixaran a partir del principi d'autoregulació, i només si aquesta resulta inviable, el cac elaborarà una instrucció general.

6 Les infraccions repetides per part d'un mateix operador públic del principi del pluralisme informatiu podran donar lloc a l'amonestació per part del Consell de l'Audiovisual davant del Parlament de Catalunya. Quant als compromisos de pluralisme assumits pels operadors privats mit-

jançant l'autoregulació o als corresponents concursos d'adjudicació, la seva infracció es farà constar al registre d'historial del concessionari.

7 A partir del seu seguiment permanent, o a reclamació de parts afectades, el CAC intervindrà davant els operadors

públics corresponents per obtenir la rectificació de situacions en les quals no es respecti, manifestament, l'equilibri de temps i condicions d'emissió. Donat el cas, la predisposició o la negativa dels operadors davant la petició del CAC es farà constar en l'informe per al Parlament.